

Doyra ijrochiligida chap qo'l texnikasini shakllantirish: BMSM to'rtinchi sinf o'quvchilari uchun metodik yondashuvlar

Sarvarbek Habib-o'g'li Jamolov
Navdu davlat universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada bolalar musiqa va san'at maktabi (BMSM) to'rtinchi sinf o'quvchilariga doyra ijrochiligini o'rgatishda chap qo'l texnikasini shakllantirishning metodik yondashuvlari yoritilgan. Doyra chalishda ikki qo'lning muvofiqligi, chap qo'lning mustaqilligi va barmoqlar harakatining aniqligi ijro sifatini belgilovchi asosiy omil sifatida tahlil qilinadi. Muallif chap qo'l usulini bosqichma-bosqich o'zlashtirish, maxsus mashqlar tizimi, ritmik tuyg'uni rivojlantirish va o'quvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olish masalalariga e'tibor qaratadi. Shuningdek, ijrochilikdagi tipik xatolar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rsatib o'tilgan. Tadqiqotda an'anaviy usullar zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilib, o'quv jarayonining samaradorligi oshirilishi asoslanadi. Maqolada keltirilgan tavsiyalar doyra o'qituvchilari pedagogik faoliyatida qo'llanilib, o'quvchilarning ijrochilik mahoratini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: doyra, chap qo'l texnikasi, BMSM, ijrochilik mahorati, metodik yondashuv, urma zarbli cholg'ular, ritmik tuyg'u, pedagogik texnologiya, qo'llar muvofiqligi, musiqiy ta'lim

Developing left-hand technique in doira performance: methodological approaches for fourth-grade students of children's music and art schools

Sarvarbek Habib-ugli Jamolov
Navoi State University

Abstract: This article examines methodological approaches to developing left-hand technique when teaching doira performance to fourth-grade students of children's music and art schools. The coordination of both hands, the independence of the left hand, and the precision of finger movements in playing the doira are analyzed as key factors determining performance quality. The author focuses on the step-by-step mastery of the left-hand method, a system of specialized exercises, the development of rhythmic sense, and consideration of students' age-related characteristics. Typical

performance errors and ways of overcoming them are also outlined. The study substantiates how combining traditional methods with modern pedagogical technologies can increase the effectiveness of the learning process. The recommendations presented in the article can be applied in the pedagogical practice of doira teachers and contribute to improving students' performance skills.

Keywords: doira, left-hand technique, performance skills, methodological approach, percussion instruments, rhythmic sense, pedagogical technology, hand coordination, music education

Kirish

Mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasida madaniyat va san'at sohasini rivojlantirish, yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Bu jarayonda bolalar musiqa va san'at maktablari (BMSM) uzluksiz musiqiy ta'lim tizimining asosiy bo'g'ini sifatida alohida o'rin tutadi. Aynan shu maktablarda iqtidorli bolalar musiqa olamiga ilk qadamlarini qo'yadi, cholg'u ijrochiligining asosiy ko'nikmalarini egallaydi va kelgusida kasbiy ta'lim olish uchun mustahkam poydevor yaratadi. So'nggi yillarda musiqa va san'at ta'limi tizimini takomillashtirish, o'quv jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish, milliy cholg'ularni o'qitish sifatini oshirishga doir qator me'yoriy hujjatlar qabul qilindi. Ushbu hujjatlarda milliy cholg'u ijrochiligini rivojlantirish, o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish va o'quvchilarning ijodiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish vazifalari alohida ta'kidlangan. Shu nuqtai nazardan, doyra ijrochiligini o'rgatish metodikasini takomillashtirish dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biri hisoblanadi.

Doyra o'zbek xalqining eng qadimiy va keng tarqalgan urma zarbli cholg'u asboblardan biri bo'lib, uning tarixi ming yillarga borib taqaladi. Doyra xalq marosimlarida, to'y-tomoshalarda, raqs va qo'shiq ijrosida, shuningdek, professional sahna san'atida muhim ritmik asos vazifasini bajaradi. Ushbu cholg'u o'zbek musiqasining o'ziga xos ritmik tuzilmalarini, usul tizimini va milliy ijro uslubini o'zida mujassam etgan. Doyra faqat ritmik jo'rnavozlik vositasi emas, balki mustaqil yakkaxon ijro cholg'usi sifatida ham keng e'tirof etilgan. Hozirgi kunda doyra ansambllari, doyra orkestrlari va yakkaxon doyra ijrochilari o'z mahorati bilan nafaqat respublikamizda, balki xorijda ham katta shuhrat qozonmoqda. Shu bois BMSM larda doyra sinfining o'quv jarayonini sifatli tashkil etish, o'quvchilarda to'g'ri ijro texnikasini dastlabki bosqichlardan boshlab shakllantirish alohida ahamiyat kasb etadi.

Doyra ijrochiligi o'ziga xos texnik murakkabliklarga ega. Boshqa cholg'ulardan farqli o'laroq, doyra chalishda ijrochining ikki qo'li ham bir vaqtning o'zida faol ishtirok etadi, ammo har bir qo'lning vazifasi, harakat tabiati va yuklamasi bir xil emas. O'ng qo'l odatda asosiy ritmik chizmani, ya'ni asosiy zarblarni ijro etsa, chap qo'l

doyrani ushlab turish bilan birga qo'shimcha zarblar, barmoq texnikalari, sayqal va bezak ovozlari hosil qilishda qatnashadi. Amaliyotda ko'plab o'quvchilarda o'ng qo'l texnikasi nisbatan tez rivojlansa, chap qo'l texnikasi ancha sust shakllanishi kuzatiladi. Natijada ijroda notekislik, ritmik beqarorlik, tovush sifatining pasayishi va ijro erkinligining cheklanishi yuzaga keladi. Shuning uchun chap qo'l texnikasini maqsadli va tizimli shakllantirish doyra o'qitish metodikasining eng muhim masalalaridan biri sifatida qaralishi lozim.

BMSM ning to'rtinchi sinf o'quvchilari o'quv jarayonining muhim bosqichida turadi. Bu davrga kelib o'quvchi doyra bilan bog'liq asosiy tushunchalarni, cholg'uni ushlab qoidalarini, oddiy usullarni va asosiy zarb turlarini o'zlashtirgan bo'ladi. Biroq aynan shu bosqichda ijro texnikasi murakkablasha boshlaydi, repertuar kengayadi, o'quvchidan ritmik aniqlik, tezlik va ijro madaniyati talab etiladi. To'rtinchi sinf o'quvchilari odatda o'n-o'n ikki yoshda bo'lib, ularning jismoniy rivojlanishi, mayda mushaklar motorikasi, diqqat barqarorligi va mantiqiy fikrlash qobiliyati yangi darajaga ko'tariladi. Bu yosh davri murakkab texnik ko'nikmalarni shakllantirish uchun qulay hisoblanadi, ammo to'g'ri yo'naltirilmasa, noto'g'ri odatlar ham tez mustahkamlanib qolishi mumkin. Shu sababli bu bosqichda chap qo'l texnikasini ilmiy asoslangan metodika asosida shakllantirish muhim pedagogik vazifadir.

Chap qo'l texnikasining ahamiyati faqat texnik mukammallik bilan chegaralanmaydi. U o'quvchining musiqiy tafakkurini, ritmik idrokini, eshitish qobiliyatini va ijrochilik erkinligini rivojlantirishga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Chap qo'l faol ishlaydigan o'quvchi ritmik chizmalarni to'liqroq his qiladi, murakkab usullarni ijro etishda o'zini erkin tutadi va tovush ranglarini boyitish imkoniyatiga ega bo'ladi. Aksincha, chap qo'l texnikasi yetarli rivojlanmagan o'quvchi ijro jarayonida faqat bir qo'lga tayanadi, natijada ijro bir xil, jonsiz va cheklangan bo'lib qoladi. Bunday holat o'quvchining musiqaga bo'lgan qiziqishini susaytirishi, ijodiy o'sishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Shuning uchun chap qo'l texnikasini rivojlantirish ijrochilik mahoratining ajralmas va birlamchi tarkibiy qismi sifatida qaralishi zarur.

Pedagogik amaliyotni o'rganish shuni ko'rsatadiki, ko'plab BMSM doyra sinflarida chap qo'l texnikasiga yetarli e'tibor berilmaydi. Buning bir qancha sabablari mavjud. Birinchidan, o'qituvchilar ko'pincha o'quvchining o'ng qo'l ijrosiga, asosiy ritmik chizmani to'g'ri chalishiga ko'proq e'tibor qaratadilar. Ikkinchidan, chap qo'l texnikasini shakllantirishga mo'ljallangan maxsus mashqlar tizimi va metodik qo'llanmalar yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Uchinchidan, o'quv dasturlarida chap qo'l texnikasini bosqichma-bosqich rivojlantirish bo'yicha aniq mezonlar va tavsiyalar yetarlicha ko'rsatilmagan. To'rtinchidan, darslarda individual yondashuv, o'quvchining jismoniy va psixologik xususiyatlarini hisobga olish masalasi ba'zan e'tibordan chetda qoladi. Bu holatlar chap qo'l texnikasini shakllantirish jarayonini

sekinlashtiradi va o'quvchilarning ijrochilik imkoniyatlari to'liq ochilmasligiga olib keladi.

Mavzuning o'rganilganlik darajasiga to'xtaladigan bo'lsak, cholg'u ijrochiligi pedagogikasi, musiqiy ta'lim metodikasi va bolalar ijrochilik malakalarini shakllantirish masalalari ko'plab olim va pedagoglar tomonidan tadqiq etilgan. Jahon musiqa pedagogikasida ijrochilik apparatini shakllantirish, qo'l va barmoqlar harakatining muvofiqligini ta'minlash, motorikani rivojlantirish borasida salmoqli ilmiy ishlar mavjud. O'zbekistonda ham milliy cholg'ularni o'qitish metodikasi bo'yicha qator tadqiqotlar amalga oshirilgan, dutor, g'ijjak, nay, rubob kabi cholg'ularni o'rgatish usullari ilmiy jihatdan yoritilgan. Doyra ijrochiligi bo'yicha esa o'quv qo'llanmalar, usul mashqlari to'plamlari, ijrochilik maktablari va metodik tavsiyalar yaratilgan bo'lib, ular doyra pedagogikasining rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Shunga qaramay, bu manbalarda asosan umumiy ijro texnikasi, usullar tizimi va repertuar masalalari yoritilgan, chap qo'l texnikasini alohida, maqsadli va bosqichma-bosqich shakllantirish masalasi yetarlicha chuqur tahlil qilinmagan.

Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, doyra o'qitish metodikasida chap qo'l texnikasining o'rnini ko'pincha umumiy ijro texnikasining bir qismi sifatida qisqacha ko'rsatib o'tiladi. Chap qo'l barmoqlarining vazifasi, ularning mustaqil harakatlanishi, doyra halqasini ushlash usullari, tovush hosil qilishda chap qo'lning ishtiroki, ikki qo'l o'rtasidagi muvofiqlikni ta'minlash yo'llari alohida metodik tizim sifatida to'liq ishlab chiqilmagan. Ayniqsa, BMSM to'rtinchi sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlari, ularning o'quv imkoniyatlari va dastur talablari asosida chap qo'l texnikasini rivojlantirishga qaratilgan aniq metodik yondashuvlarga ehtiyoj sezilmoqda. Mazkur ehtiyoj tadqiqot mavzusining ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyatini belgilaydi hamda mavzuni chuqurroq o'rganishni taqozo etadi.

Doyra ijrochiligida chap qo'l texnikasi bir necha tarkibiy qismlardan iborat. Ularning birinchisi doyrani to'g'ri ushlash va uning holatini barqaror saqlashdir. Chap qo'lning bosh barmog'i va boshqa barmoqlari doyra halqasini ma'lum bir tartibda ushlaydi, bunda qo'l mushaklarining haddan tashqari taranglashishi ijro erkinligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ikkinchisi chap qo'l barmoqlari yordamida zarblar chiqarish, ya'ni turli tovush ranglarini hosil qilishdir. Bu jarayonda barmoqlarning aniq, yengil va elastik harakatlanishi talab etiladi. Uchinchisi chap qo'lning o'ng qo'l bilan muvofiq ishlashi, ya'ni ritmik chizmalarning ikki qo'l o'rtasida mantiqiy taqsimlanishidir. To'rtinchisi chap qo'lning mustaqilligi bo'lib, bunda u o'ng qo'ldan alohida, mustaqil ritmik vazifani bajarish qobiliyatiga ega bo'ladi. Ushbu tarkibiy qismlarning har biri alohida e'tibor va maxsus mashqlar tizimini talab qiladi.

Chap qo'l texnikasini shakllantirish jarayoni ilmiy-pedagogik jihatdan psixofiziologik qonuniyatlarga tayanishi kerak. Inson organizmida ikki qo'l faoliyatining notekis rivojlanishi tabiiy holat bo'lib, har bir kishida bir qo'l, odatda

o'ng qo'l, yetakchi hisoblanadi. Doyra ijrochiligida esa ikki qo'lning ham baravar faol ishlashi talab etiladi, shu bois o'quvchi ongli ravishda nisbatan sust rivojlangan qo'lini mashq qildirishi lozim. Bu jarayon miyaning ikki yarim sharining muvofiqlashtirilgan faoliyatini, motorika va ritmik idrok o'rtasidagi bog'liqlikni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Tadqiqotlarda ko'rsatilishicha, musiqiy mashg'ulotlar bolalarning aqliy rivojlanishiga, diqqat va xotira jarayonlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun chap qo'l texnikasini rivojlantirish nafaqat musiqiy, balki umumiy rivojlantiruvchi ahamiyatga ham ega.

Yosh xususiyatlari masalasi chap qo'l texnikasini shakllantirish metodikasida alohida o'rin tutadi. O'n-o'n ikki yoshli bolalarda mayda mushaklar harakati nisbatan rivojlangan bo'lsa-da, ularning mushaklari tez charchaydi, diqqati uzoq vaqt bir joyda turmasligi mumkin. Shu sababli mashqlar hajmi, davomiyligi va murakkabligi o'quvchining individual imkoniyatlariga mos bo'lishi lozim. Haddan tashqari yuklama mushaklarning taranglashishiga, noto'g'ri odatlarning paydo bo'lishiga va hatto jismoniy noqulayliklarga olib kelishi mumkin. Shuningdek, bu yoshdagi o'quvchilar uchun mashg'ulotlarning qiziqarli, o'yin elementlari bilan boyitilgan, ijobiy emotsional muhitda o'tishi katta ahamiyatga ega. O'qituvchi o'quvchining kichik muvaffaqiyatlarini rag'batlantirib, uning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlab borishi kerak, chunki ishonchsizlik chap qo'lning ijrodagi faolligini yanada pasaytirishi mumkin.

Tadqiqotning dolzarbligi yana shu bilan izohlanadiki, hozirgi vaqtda musiqa ta'limi jarayoniga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini, interfaol usullarni va innovatsion yondashuvlarni joriy etish zaruriyati ortib bormoqda. An'anaviy ustoz-shogird an'anasi doyra o'qitishning asosiy usullaridan biri bo'lib kelgan va bugungi kunda ham o'z qadrini yo'qotmagan. Ushbu an'ana o'quvchiga ijro sirlarini bevosita namoyish orqali yetkazish, ustoz ijrosini kuzatish va taqlid qilish orqali o'rganish imkonini beradi. Biroq zamonaviy pedagogik texnologiyalar, jumladan video tahlil, metronom bilan ishlash, audio va video yozuvlardan foydalanish, o'z-o'zini baholash usullari, ritmik o'yinlar va multimedia vositalari o'qitish samaradorligini sezilarli darajada oshirishi mumkin. An'anaviy va zamonaviy yondashuvlarni uyg'unlashtirish chap qo'l texnikasini shakllantirishda yangi imkoniyatlar ochadi.

Doyra o'qitish jarayonida uchraydigan tipik xatolarni tahlil qilish ham metodik jihatdan muhim. Amaliyotda chap qo'l texnikasi bilan bog'liq bir qator xatolar kuzatiladi. Ular qatoriga doyrani noto'g'ri ushlash, chap qo'l mushaklarining haddan tashqari tarangligi, barmoqlarning mustaqil harakatlanmasligi, chap qo'l zarblarining ritmik jihatdan o'ng qo'l zarblariga mos kelmasligi, tovush sifatining noaniqligi va ijro paytida chap qo'lning passiv qolishi kiradi. Bunday xatolar ko'pincha o'quvchining dastlabki bosqichlarda noto'g'ri odat hosil qilishi, o'qituvchi tomonidan o'z vaqtida

tuzatilmasligi yoki uy mashg'ulotlarining nazoratsiz o'tishi natijasida yuzaga keladi. Xatolarning sabablarini aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarini ishlab chiqish metodik tavsiyalarning amaliy qiymatini oshiradi.

Chap qo'l texnikasini shakllantirishda mashqlar tizimining roli beqiyos. Mashqlar oddiydan murakkabga, sekin tempdan tez tempga, alohida elementlardan yaxlit ijroga qarab bosqichma-bosqich tashkil etilishi lozim. Dastlabki bosqichda chap qo'lning to'g'ri holati va erkin harakatini shakllantirishga qaratilgan tayyorgarlik mashqlari qo'llaniladi. Keyingi bosqichda alohida zarblar va tovush ranglarini aniq hosil qilishga mo'ljallangan mashqlar bajariladi. So'ngra chap qo'l va o'ng qo'lning o'zaro muvofiqligini ta'minlovchi juft mashqlar o'rgatiladi. Yakuniy bosqichda chap qo'lning mustaqilligini rivojlantiruvchi murakkab ritmik chizmalar, usul mashqlari va badiiy asarlar ustida ishlanadi. Bunday izchillik o'quvchining texnik ko'nikmalarini mustahkam va barqaror shakllantirishga xizmat qiladi.

Ritmik tuyg'uni rivojlantirish chap qo'l texnikasini shakllantirish bilan chambarchas bog'liq. Doyra ritmik cholg'u bo'lgani sababli, ijrochidan ritmni aniq his qilish, uning pulsatsiyasini ushlab turish, murakkab ritmik chizmalarni to'g'ri idrok etish talab etiladi. Chap qo'lning faol ishtiroki o'quvchining ritmik tasavvurini kengaytiradi, chunki u ritmik chizmaning turli qatlamlarini bir vaqtda ijro etishga o'rganadi. Ritmik diktantlar, taqlid mashqlari, metronom bilan ishlash, ritmik o'yinlar va jamoaviy ijro bu jarayonni samarali yo'lga qo'yishga yordam beradi. Bunda o'qituvchi o'quvchining individual ritmik qobiliyatini aniqlab, unga mos mashqlarni tanlashi, ritmik beqarorlik sabablarini tahlil qilishi va ularni bartaraf etishga yo'naltirilgan yondashuvni qo'llashi kerak.

Darsni tashkil etish shakllari va metodlari ham chap qo'l texnikasini shakllantirish samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Yakka tartibdagi darslar o'quvchining shaxsiy xususiyatlarini hisobga olib, har bir xatoni aniq tuzatish imkonini beradi. Shu bilan birga, ansambl mashg'ulotlari o'quvchida jamoa bilan ijro etish ko'nikmalarini, ritmik hamohanglikni va mas'uliyat hissini shakllantiradi. Namoyish, tushuntirish, taqlid, taqqoslash, tahlil va mustaqil mashq kabi metodlar o'zaro uyg'unlikda qo'llanilganda ijobiy natija beradi. O'qituvchi o'z ijrosi bilan o'quvchiga ibrat ko'rsatishi, to'g'ri va noto'g'ri ijroni solishtirib tushuntirishi, o'quvchining o'zini nazorat qilishga yordam berishi lozim. Shuningdek, uy vazifalarini aniq va tushunarli tarzda belgilash hamda ularning bajarilishini muntazam nazorat qilish ham muhimdir.

Chap qo'l texnikasini shakllantirishda o'quvchining ijrochilik madaniyati va musiqiy didini tarbiyalash masalasini ham unutmaslik kerak. Texnik mukammallik o'z-o'zicha maqsad emas, balki badiiy ifodalilikka erishish vositasidir. Chap qo'lning boy tovush imkoniyatlaridan foydalanish ijroga rang-baranglik, dinamik o'zgaruvchanlik va ifodaviylik bag'ishlaydi. O'quvchi turli tembr va dinamik ottenkalarni farqlashga, ularni ongli ravishda qo'llashga o'rganishi kerak. Bu esa o'z

navbatida uning musiqiy tafakkurini, badiiy didini va estetik madaniyatini rivojlantiradi. Milliy usullar va xalq ohanglari asosida tuzilgan mashqlar va asarlar o'quvchining milliy musiqiy merosga bo'lgan hurmatini oshiradi hamda uni ma'naviy jihatdan boyitadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi BMSM to'rtinchi sinf o'quvchilariga doyra ijrochiligini o'rgatishda chap qo'l texnikasini shakllantirishning samarali metodik yondashuvlarini ilmiy-nazariy jihatdan asoslash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: doyra ijrochiligida chap qo'l texnikasining mohiyati va tarkibiy qismlarini aniqlash; to'rtinchi sinf o'quvchilarining yosh va psixofiziologik xususiyatlarini tahlil qilish; chap qo'l texnikasini shakllantirishning bosqichlarini belgilash; maxsus mashqlar tizimini ishlab chiqish; ijrodagi tipik xatolarni aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarini ko'rsatish; an'anaviy va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni uyg'unlashtirish imkoniyatlarini asoslash. Tadqiqot natijalari doyra o'qituvchilari uchun metodik tavsiyalar sifatida xizmat qilishi mumkin.

Tadqiqotning obyekti BMSM doyra sinflarida to'rtinchi sinf o'quvchilari bilan olib boriladigan o'quv-pedagogik jarayon hisoblanadi. Tadqiqotning predmeti esa ushbu jarayonda chap qo'l texnikasini shakllantirishning metodik yondashuvlari, usullari, shakllari va vositalaridir. Tadqiqot jarayonida ilmiy-metodik adabiyotlarni tahlil qilish, pedagogik kuzatuv, o'qituvchilar tajribasini umumlashtirish, qiyoslash, tizimli yondashuv, tahlil va sintez usullaridan foydalanildi. Ushbu usullar mavzuni har tomonlama yoritish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni hal etishga qaratilgan metodik tavsiyalarni ishlab chiqishga imkon beradi. Tadqiqotning nazariy asosini musiqa pedagogikasi, cholg'u ijrochiligi metodikasi, yosh psixologiyasi va fiziologiyasi sohalaridagi ilmiy qarashlar tashkil etadi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda doyra ijrochiligida chap qo'l texnikasi mustaqil metodik muammo sifatida qaralib, uni BMSM to'rtinchi sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlari va o'quv dasturi talablari asosida bosqichma-bosqich shakllantirish yo'llari tizimlashtiriladi. Shuningdek, an'anaviy ustoz-shogird metodikasi bilan zamonaviy pedagogik texnologiyalarni uyg'unlashtirish imkoniyatlari ko'rsatib beriladi. Tadqiqotning amaliy ahamiyati esa uning natijalaridan doyra o'qituvchilari o'z pedagogik faoliyatida, musiqa maktablari o'quv-metodik birlashmalari esa o'quv dasturlari va metodik qo'llanmalarni takomillashtirishda foydalanishi mumkinligi bilan belgilanadi. Bundan tashqari, maqola materiallari oliy ta'lim muassasalarida musiqa ta'limi yo'nalishi talabalari va magistrantlari uchun o'quv jarayonida qo'shimcha manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, doyra ijrochiligida chap qo'l texnikasini shakllantirish o'quvchining umumiy ijrochilik mahoratini belgilovchi muhim omil bo'lib, uni BMSM to'rtinchi sinf bosqichida ilmiy asoslangan metodika yordamida rivojlantirish

ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Chap qo'l texnikasining to'g'ri shakllanishi o'quvchiga ritmik erkinlik, tovush boyligi, ijro barqarorligi va badiiy ifodalilik beradi, uning musiqiy qobiliyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish uchun zamin yaratadi. Shuning uchun ushbu masalani chuqur o'rganish, uni amaliyotda sinab ko'rish va metodik tavsiyalarni takomillashtirib borish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Maqolaning keyingi qismlarida chap qo'l texnikasini shakllantirishning nazariy asoslari, bosqichlari, mashqlar tizimi va tipik xatolarni bartaraf etish yo'llari batafsil yoritiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Doyra cholg'usida ijrochilik malakalarini rivojlantirish metodikasi. Academic Research in Modern Science, 2024, 3(10), 93–96. DOI: 10.5281/zenodo.10885018
2. O'zbek doira ijrochilik maktablarining shakllanishi va ularning uslubiy farqlari. International Journal of Word Art, 2025, 3(4), 214. ISSN 2181-9297.
3. Doira ijrochiligi madrasasining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari. Science and Education, 2026, 7(1). <https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/8382>
4. Оғзаки анъанадаги доира ижро усулларининг ёзув масалалари. Ta'lim fidoyilari, 2022, dekabr, 1-qism, 170–176-betlar.
5. Cholg'u ijrochiligida metodikaning o'rni. Ilm-fan xabarnomasi, 2025, 10(01). ISSN 3030-3931. DOI: 10.5281/zenodo.17484770
6. Bolalar musiqa va san'at maktablarida dutor ijrochiligini o'qitishning zamonaviy metodlari. DOI: 10.5281/zenodo.23132736
7. O'quvchilarga dutor ijrochiligini o'rgatishning pedagogik yondashuvlari. Maktabgacha va maktab ta'limi, 2026, 4(4), 7–10. DOI: 10.5281/zenodo.19952223
8. Organizational and pedagogical mechanisms for developing students' instrumental skills. DOI: 10.5281/zenodo.15014072
9. КБ Холиков. Место творческой составляющей личности преподавателя музыки и её роль в обучении детей общеобразовательной школе. Science and education 3 (8), 145-150
10. КБ Холиков. Теоретические особенности формирования музыкальных представлений у детей школьного возраста. Scientific progress 2 (4), 96-101
11. КБ Холиков. Необходимые знание в области проектирования обучения музыкальной культуры Узбекистана. Scientific progress 2 (6), 952-957
12. КБ Холиков. проблематика построения современных систем мониторинга объектов музыкантов в сфере фортепиано. Scientific progress 2 (3), 1013-1018
13. КБ Холиков. Проблематика музыкальной эстетики как фактическая сторона повествования. Science and Education 3 (5), 1556-1561

14. КБ Холиков. Роль педагогических принципов метода моделирования, синтеза знаний при моделировании музыкальных систем. *Science and Education* 3 (3), 1032-1037
15. КБ Холиков. О принципе аддитивности для построения музыкальных произведения. *Science and Education* 4 (7), 384-389
16. КБ Холиков. Музыкальное образование и имитационное моделирование процесса обучения музыки. *Science and Education* 3 (3), 1020-1025
17. КБ Холиков. Проблема бытия традиционной музыки Узбекистана. *Science and Education* 3 (5), 1570-1576
18. КБ Холиков. Своеобразие психологического рекомендации в вузе по сфере музыкальной культуре. *Science and Education* 4 (4), 921-927
19. КБ Холиков. Методы музыкального обучения через воспитание в вузах. *Academy*, 57-59
20. КБ Холиков. Сложная система мозга: в гармонии, не в тональности и не введении. *Science and Education* 4 (7), 206-213
21. КБ Холиков. Обученность педагогике к освоению учащихся сложным способам деятельности. *Science and Education* 5 (2), 445-451
22. КБ Холиков. Уровень и качество усвоения предмета музыки, закрепление памяти и способности учащихся. *Science and Education* 5 (2), 452-458
23. КБ Холиков. К вопросу вокальной музыке об адресате поэтического дискурса хора. *Scientific progress* 2 (3), 1087-1093
24. КБ Холиков. Конструирование потока информации в балансировке разделения познания и поведение абстрактного воздействия на мозг человека. *Science and Education* 6 (1), 28-34
25. КБ Холиков. Вокал, вокалист, вокализ. Ария, ариозо и ариетта. *Science and Education* 3 (2), 1188-1194
26. КБ Холиков. Звуковой ландшафт человека и гармоническая структура головного мозга. *Science and Education* 6 (1), 21-27
27. КБ Холиков. Характерная черта голоса у детей, певческая деятельность. *Science and Education* 3 (2), 1195-1200
28. КБ Холиков. Преобразование новых спектров при синхронном использование методов и приёмов музыкальной культуре. *Science and Education* 4 (7), 107-120
29. КБ Холиков. Некоторые новые вопросы, связанные с применением методов и приёмов музыки в общеобразовательной системе. *Science and Education* 4 (7), 100-106
30. КБ Холиков. Новые мышление инновационной деятельности по музыкальной культуры в вузах Узбекистана. *Science and Education* 4 (7), 121-129